

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Maarja-Liisa Nõmmik

**Neurootilisuse nüansside sotsiaalne soovitus: seosed emotsionaalse kogemuse
ja sotsiaaldemograafilise taustaga**

Uurimistöö

Juhendaja: Liisi Ausmees

Jooksev pealkiri: Neurootilisuse nüansside sotsiaalne soovitus

Tartu 2023

Neurootilisuse nüansside sotsiaalne soovitus: seosed emotsionaalse kogemuse ja sotsiaaldemograafilise taustaga

Lühikokkuvõte

Varasemad uuringud näitavad, et neurootilisust peetakse pigem sotsiaalselt mittesoovitavaks isiksuseomaduseks, kuid hetkel ei ole veel ülevaadet sellest, kas esineb erinevuseid tulenevalt inimeste sotsiaaldemograafilisest taustast ja individuaalsest emotsionaalsest kogemusest neurootilisuse nüansside sotsiaalse soovitusel tajumises. Käesoleva uurimistöö eesmärk on kaardistada neurootilisusega seotud nüansside tajumist sotsiaalselt soovitava või mittesoovitavana ning uurida selle korrelaate. Valim koosnes 120-st inimesest, kellest 18 (15%) olid mehed ning 102 (85%) naised. Uuritavad hindasid isiksuseomaduste sotsiaalset soovitusel (100 Nuances of Personality küsimustik), viimase kuu jooksul kogitud positiivsete ja negatiivsete emotsioonide sagedust ning intensiivsust ja raporteerisid oma peamised sotsiaaldemograafilised taustaandmed. Tulemustest selgus, et neurootilisust mõõtvaid väiteid hinnati suuremas osas keskmisest vähem sotsiaalselt soovitavaks ning antud hinnangutega esines statistiliselt olulisi seoseid vanuse, soo, haridustaseme ning emotsioonide kogemise sageduse ja intensiivsusega. Võib järeldada, et neurootilisuse nüansse hinnatakse pigem sotsiaalselt mittesoovitavaks, kuid isikud, kes kogevad sagedamini ja intensiivsemalt negatiivseid emotsioone, võivad neurootilisuse nüansse hinnata sotsiaalselt soovitamaks kui inimesed, kes taolisi emotsioone harvem ja vähem intensiivsemalt kogevad.

Märksõnad: neurootilisus, sotsiaalne soovitus, emotsionaalne kogemus

Social desirability of neuroticism nuances: associations with emotional experience and sociodemographic background

Abstract

Previous studies show that neuroticism as a personality trait is considered rather socially undesirable, but currently there is no overview of whether there are differences in the perception of social desirability depending on people's sociodemographic background and individual emotional experience. The purpose of this study is to map the perception of neuroticism nuances, whether they are viewed as socially desirable or undesirable, and to examine its correlates. The sample consisted of 120 people, of whom 18 (15%) were men and 102 (85%) were women. Subjects evaluated the social desirability of personality nuances (100 Nuances of Personality questionnaire), the frequency and intensity of positive and negative emotions experienced in the past month and reported their main sociodemographic background data. The results revealed that the items measuring neuroticism were mostly rated less socially desirable than average and that there were statistically significant correlations between the items measuring neuroticism and age, gender, educational level and the frequency and intensity of experiencing emotions. It can be concluded that the nuances of neuroticism are rather viewed as socially undesirable, but individuals who experience negative emotions more often and more intensely may evaluate the nuances of neuroticism more socially desirable than individuals who experience such emotions less frequently and less intensely.

Keywords: neuroticism, social desirability, emotional experience

Vaimne tervis ja selle heaolu on kindlasti midagi, millele on hakatud üha rohkem just viimastel aastatel tähelepanu pöörama. Eesti meediast võib leida mitmeid kampaaniaid, mis suunavad inimesi oma muredest rääkima ning nendega tegelema, nagu näiteks „Mul on kõik OK!“ (Saarpuu, 2017), „Pole hullu“ (Saarpuu, 2018), „Püsime koos“ (Saarpuu, 2020) ja paljud teised sarnased üleskutsed. Suure Viisiku teooria järgi on neurootilised inimesed vähemal määral oma eluga rahul ja on suurem risk, et just neurootilistel inimestel esineb probleeme vaimse tervisega (Soto, 2018) ning just neurootilisega seotud emotsioonid ja tundmused, nagu abitus, viha, muretsemine, masendus, ärevus jne, võivad olla midagi, mis on üsnagi laialdaselt ka praegu ikka veel stigmatiseeritud, sõltumata sellest, et pealtnäha soovitakse inimesi juhtida antud tunnete tähelepanu pöörama ja nendega tegelema. Mitmed uuringud on leidnud, et vaimsete häiretega kaasnev stigma on erineval tasemel levinud üle kogu maailma (Alonso et al, 2008; Seeman et al., 2016). Ühiskonnast tulenev stigma võib inimesi erinevatel viisidel panna stigmatiseerima ka iseennast (Rüsch et al., 2005) ning lisaks sellele, et see võib raskendada nende niigi keerulist vaimset olukorda, on see ka probleemiks uuringute läbiviimisel, kuna just näiteks isiksuseomadusi ja emotsioone uuritakse peamiselt enesearuande (*self-report*) meetodil ning tulenevalt inimesi ümbritsevast stigmast, on võimalik, et uuringutes, kus palutakse inimestel hinnata enda vaimset seisundit või kogetud negatiivseid tundeid, võidakse vastata nii, nagu oleks sotsiaalselt soovitatav ning selle tõttu võivad saadud tulemused olla kallutatud või mitteadekvaatsed.

Sotsiaalne soovitavus on kalduvus vastata küsimustele viisil, mis on enesepetlik ning inimene kujundab mitteteadlikult endast vastates küll ausa, kuid vägagi positiivse ja täiusliku versiooni (Fisher & Katz, 2000; Paulhus, 1984). Teine variant on, et inimene teadlikult reguleerib enda vastuseid vastavalt sellele, mis on ühiskonnas aktsepteeritud (Paulhus, 1984), moonutades enda tegelikke tundeid või arvamusi vastavalt sellele, kuidas nad tõlgendavad ühiskondlikke ootuseid enda jaoks („milline peaks olema minu vastus, et see oleks ühiskonna poolt aktsepteeritud?“) ning eriti võib seda esineda, kui küsimuste vastuseid on lihtne vastanud isikutega seostada (Grimm, 2010). Lisaks sellele, et sotsiaalselt soovitav vastamine võib jaguneda kaheks selle poolest, kas see on teadvustatud või mitteteadvustatud tegevus, võib see erineda ka teiste tingimuste raames, nagu sugu, vanus, haridustase ning ja emotsioonide kogemine.

Mitmed uuringud, kus on uuritud sotsiaalset soovitavat vastamist sugude lõikes, on leidnud, et naised kalduvad rohkem sellist vastamisviisi kasutama kui mehed. Näiteks, Heberti ja kaasautorite (1997) uuringus selgus, et sotsiaalne soovitavus tõepoolest erineb sugude lõikes ning antud uuringus kaldusid vaid naised vastama sotsiaalselt soovitaval viisil.

Sarnased tulemused saadi ka varasemas uuringus, kus leiti, et naistel on suurem tõenäosus vastata sotsiaalselt soovitaval viisi (Hebert et al., 1995). Bernardi (2006) ning Bernardi ja Guptilli (2007) uuringutes ilmnisid analoogsed tulemused. Sotsiaalselt soovitav vastamiskalle võib olla omakorda mõjutatud emotsioonide erinevast kogemisest ja väljendamisest sugude lõikes. Kui üldiselt arvatakse, et naised võiksid kogeda rohkem negatiivseid emotsioone, siis tegelikult tuleneb selline arusaam pigem sellest, et naised kogevad taolisi emotsioone avalikumalt ning väljendavad neid selgemalt. Mehed kalduvad pigem enda negatiivseid emotsioone varjama, kui tegemist ei ole just vihaga, sest seda väljendavad mehed tugevamalt kui naised (Timmers et al., 1998). Soolised erinevused sotsiaalselt soovitava vastamiskalde ja emotsioonide kogemise raames võivad väljenduda ka sotsiaalse soovitavuse hinnangutes.

Erinevused sotsiaalses soovitavuses ning selle hinnangutes võivad tuleneda ka inimeste vanusest. Hitchcotti ja kaasautorite (2020) uuring leidis, et sotsiaalselt soovitav vastamisviis tõuseb koos inimeste vanusega, s.t. mida vanem on inimene, seda suurem on tõenäosus, et inimene kaldub vastama sotsiaalselt soovitaval viisil. Ka Ausmees ja kaasautorite (2022) ning Kaynaki (2018) uuringutes leiti positiivseid seoseid kõrgema vanuse ja suurema sotsiaalselt soovitava vastamise vahel. Lisaks sellele, et esineb vanuselisi erinevuseid sotsiaalselt soovitavas vastamiskaldes, võib vanuselisi erinevuseid esineda ka selles, kuidas isiksuseomadusi ühiskonnas tajutakse ja aktsepteeritakse. Näiteks, mitmed uuringud on leidnud, et nooremad inimesed on üleüldiselt rohkem tolerantsemad kui vanemad inimesed (Janmaat & Keating, 2017; Ma'mur & Rahmat, 2022) – kui ollakse rohkem tolerantsemad, on võimalik, et teatud isiksuseomadusi hinnatakse sotsiaalselt soovitamaks, kuna ei pruugita olla niivõrd mõjutatud võimalikust negatiivsest kuvandist, mida mõni isiksuseomadus endaga kaasas kanda võib. Omakorda võivad inimesed olla tolerantsemad teatud isiksuseomaduste suhtes, kuna nad on varasemalt ise taolisi emotsioone teatud moel kogunud. Näiteks, Kunzmann ja Thomas (2014) leidsid enda uuringus, et vanemad inimesed kogevad vähem intensiivsemalt ja mitte nii sageli vihaseid emotsioone kui nooremad inimesed, samas kurbade emotsioonide osas vanuse lõikes intensiivsuse ja sagedusega erinevuseid ei esinenud – siinkohal võiks spekuloida, et kurbasid emotsioone hinnatakse vanuse lõikes samaväärselt sotsiaalselt soovitavaks või mittesoovitavaks. Taolisi seoseid vanuse ja sotsiaalse soovitavuse nüansside hinnangute vahel ei ole veel uuritud ning käesolev uurimus tegeleb nende väljaselgitamisega.

Sotsiaalse soovitavuse, selle hinnangute ja inimeste haridustaseme vahel varasemalt seoseid leitud ei ole. Kim ja Kim (2015) uuringus püstitati küll hüpotees, et kõrgema

haridustasemega inimesed kalduvad rohkem sotsiaalselt soovitavalt vastama, kuid kinnitust see ei leidnud – nii kõrgema kui ka madalama haridustasemega inimesed vastasid samal määral sotsiaalselt soovitavalt. Kui mõelda sotsiaalse soovitususe hinnangutele haridustaseme lõikes, siis võib seoste leidmiseks siduda neid jällegi tolerantsusega. Varasemalt on leitud, et kõrgema haridustasemega inimesed on rohkem tolerantsemad kui madalama haridustasemega inimesed (Brooks & Weber, 2022), mis võiks teoreetiliselt näidata, et kõrgema haridustasemega inimesed hindavad teatud isiksuseomadusi sotsiaalselt soovitamaks kui madalama haridustasemega inimesed, kuid hetkel taolisi seoseid kinnitavaid uuringuid veel läbi viidud ei ole. Kuna sotsiaalse soovitususe hinnangud ning selle seosed haridustasemega on varasemalt uurimata ala, on võimalus antud uurimistöös raames leida vastused küsimustele, mis hõlmavad sotsiaalse soovitususe hinnanguid ning haridustaseme vahelisi seoseid, mida eelnevalt küsitud ei ole.

Emotsionaalsed tundmused, nende kogemise sagedus ja intensiivsus ning nende seos sotsiaalse soovitususe hinnangutega on samuti varasemalt pigem uurimata teema. Eelnevalt on näiteks sotsiaalselt soovitava vastamiskalde raames keskendunud emotsioonide kogemise sagedusele. Kaynaki (2018) uuringus leiti, et vanemad inimesed kirjeldasid end olevat vähemal määral neurootilised ning sellest tulenevalt esines vanemate inimeste seas ka suurem sotsiaalselt soovitav vastamine, kuna mida neurootilisemad olid inimesed, seda väiksem oli tõenäosus sotsiaalselt soovitavaks vastamiseks. Lisaks, kõrgema enesehinnanguga inimesed, kes kogevad vähem ärevust, vastavad samuti suurema tõenäosusega rohkem sotsiaalselt soovitavalt kui madalama enesehinnanguga isikud ning suurema ärevusega isikud pigem sotsiaalselt soovitavalt vastama ei kaldu (Riketta, 2004). Nende uuringute põhjal võiks küll spekuloida, kuidas emotsionaalne kogemus on seotud sotsiaalse soovitususe hinnangutega, kuid varasemalt seda siiski uuritud ei ole. Käesoleva uurimistöös raames pean oluliseks keskenduda nii emotsioonide kogemise sagedusele kui ka intensiivsusele ning püüan välja selgitada, kas esineb seoseid emotsionaalse kogemuse ning sotsiaalse soovitususe hinnangute vahel.

Kuigi varasemalt on sotsiaalset soovitusust ning selle seoseid erinevate tunnustega erineval kujul uuritud, ei ole eelnevalt uuritud nüansse, mida antud uurimistöös hõlmab. Sotsiaalselt soovitaval vastamiskaldel on varasema kirjanduse põhjal olemas seosed soovitususe ning emotsionaalse seisundiga, kuid antud uurimistöös keskendun nende kõikide seosele neurootilisusega ning uurin, milliseid sotsiaalse soovitususe hinnanguid antakse neurootilisusega seotud omadustele – kas neid omadusi hinnatakse sotsiaalselt soovitavaks, mittesoovitavaks või neutraalseks. Sotsiaalse soovitususe hinnangute uurimine on oluline,

kuna küsitlustes või uuringutes, kus inimesed annavad vastuseid enesearuande (*self-report*) meetodil, võib sotsiaalselt soovitav vastamiskalle muuta tulemused ebaadekvaatseks ning teades katseisikute emotsionaalset ja sotsiaaldemograafilist tausta, on võimalik tulemuste analüüsis sellega arvestada, vältides suuremat vastamiskallet ja ebaadekvaatsust. Lisaks, siiani on ebaselge, millised on emotsioone puudutavate hoiakute ja kogetavate emotsioonide intensiivsuse omavaheline seos ning ka selle uurimisele on pühendatud osa uurimistööst.

Antud uurimistöö peamiseks eesmärgiks on kaardistada neurootilisusega seotud nüansside tajumist sotsiaalselt soovitava või mittesoovitava ning uurida selle korrelaate. Sellega koos on oluline täpsustada ka seda, kuidas inimeste enda tundmused ja emotsioonid võivad mõjutada sotsiaalselt soovitavat vastamist. S.t., et näiteks, kas isikud, kes kogevad ise suuremal määral negatiivseid emotsioone, tajuvad neurootilisust ja sellega seotud omadusi sotsiaalselt aktsepteerituna või mitte. Lisaks, siinkohal on ka oluline uurida, mil määral kogetavate emotsioonide intensiivsus mõjutab emotsioone puudutavaid hoiakuid, näiteks kõrgema neurootilisusega isikuid võivad tajuda neurootilisust rohkem sotsiaalselt aktsepteeritavana kui isikud, kes vähemal määral neurootilisust kogevad.

Tulenevalt sellest, et selle uurimistöö teemat ei ole varasemalt piisavalt süvitsi veel uuritud, ei ole võimalik püstitada empiirilisel või teoreetiliselt põhjendatud hüpoteese, seega püstitan lähtuvalt eesmärkidest uurimisküsimused:

- 1) Mil määral hinnatakse neurootilisusega seotud nüansse sotsiaalselt soovitavaks või mittesoovitavaks?
- 2) Mil määral need sotsiaalse soovitususe hinnangud (ehk hoiakud neurootilisuse suhtes) on seotud hindaja sotsiaaldemograafilise taustaga (sugu, vanus, haridustase)?
- 3) Mil määral on sotsiaalse soovitususe hinnangud (ehk hoiakud neurootilisuse suhtes) seotud hindaja enda poolt kogetavate positiivsete ja negatiivsete emotsioonide sageduse ja intensiivsusega?

Meetod

Protseduur

Viisin läbi veebipõhise küsitlusuuringu, milleks kasutasin Tartu Ülikooli veebipõhist keskkonda UT LimeSurvey. Küsitlust jagasin TÜ üliõpilaste meililistide ja ühismeedia kaudu ning enda lähedaste ja tuttavate seas. Uuringus osalemiseks said uuritavad e-maili, mis

sisaldas uuringu linki, mille avamisel oli esmalt uuritavatele kuvatud informeerimise ja nõusoleku vorm ning peale sellega tutvumist oli võimalik uuritavatel soovi korral edasi liikuda küsitlust täitma.

Valim

Koguvalim koosnes 150-st inimesest, 30 neist alustasid küsimustiku täitmist, kuid ei viinud selle täitmist lõpuni, seega nende andmeid analüüsidesse ei kaasatud. Lõplik valim koosnes 120-st inimesest, kellest 18 (15%) olid mehed ning 102 (85%) naised. Uuringus osalemise kriteeriumiks oli, et tuleb olla vähemalt 18-aastane – kõige noorem osaleja oli 18-aastane, kõige vanem 65-aastane ning kõikide osalejate keskmine vanus oli 29,4 ($SD = 10,9$). 120-st inimesest 73-l (61%) oli kõrgeim omandatud haridustase keskkharidus, 31-l (26%) kõrgharidus, 10-l (8%) rakenduslik kõrgharidus ning 6-l (5%) kesk-eriharidus. Analüüside läbiviimiseks koondasin haridustasemed kahte gruppi: 73 keskkharidusega ja 6 kesk-eriharidusega uuritavat koondasin ühte haridustaseme gruppi (edaspidi „keskkharidus“) ning 31 kõrgharidusega ja 10 rakendusliku kõrgharidusega inimest teise gruppi (edaspidi „kõrgharidus“). Keskkhariduse gruppi kuuluvatest uuritavatest 55 (70%) 79-st on hetkel omandamas kõrgharidust.

Materjalid

Veebipõhine küsitlusuuring koosnes neljast osast: isiksuseomaduste sotsiaalse soovitavuse hinnangud, positiivsete ja negatiivsete emotsioonide kogemine, sotsiaalsete ootuste tajumine emotsioonide kogemise suhtes (käesolevas uurimistöös neid andmeid ei käsitleta) ning demograafilised andmed. Kõik osad hõlmasid endas mitut eestikeelset küsimustikku, mida kirjeldan järgnevas lõikudes.

Isiksuseomaduste sotsiaalne soovitavus

Isiksuseküsimustik *Hundred Nuances of Personality* ehk 100 NP (Henry & Mõttus, 2021) koosneb 203-st lühikesest ja selgest väitest, millele uuritavad annavad hinnangu väidete omaduste, mitte nende enda isiksuseomaduste kohta. Antud uurimistöös raames analüüsiti vaid neurootilisust mõõtvaid väiteid, mida oli kokku 35. Väiteid hinnatakse selle alusel, kuivõrd antud väitega nõustumine on uuritavate arvates sotsiaalselt soovitav ning

kuivõrd antud väitega nõustumine peegeldab inimese küpsust. Igale väitele antakse hinnang skaalal -3 (äärmiselt ebasoovitatav) kuni 3 (äärmiselt soovitatav). Analüüside läbiviimiseks kodeeriti vastused ümber skaalale 1 (äärmiselt ebasoovitatav) kuni 7 (äärmisel soovitatav) ning analüüsimiseks pöörati ümber 10-ne väite skoorid, kuna väited mõõtsid neurootilisust algselt küsimustikus pööratud tähendusega.

Positiivsed ja negatiivsed emotsioonid

Dejonckheere et al. (2022) emotsioonide kogemise sageduse ja intensiivsuse küsimustikus, mille väited on eesti keelde adapteerinud Liisi Ausmees, esitatakse uuritavatele 8 emotsiooni ning palutakse hinnata kõigepealt, kui sageli on antud emotsioone kogetud on viimase kuu jooksul skaalal 1 (üldse mitte) kuni 9 (pidevalt) ning seejärel palutakse uuritavatel anda hinnang selle kohta, kui tugevalt neid samu emotsioone kogeti skaalal 1 (väga nõrgalt) kuni 9 (väga tugevalt).

Sotsiaaldemograafiline taust

Viimasena koguti andmeid uuritavate taustaandmete kohta: sugu, vanus, kõrgeim omandatud haridustase ning tööstaatus.

Statistiline analüüs

Andmete analüüsimiseks kasutasin programmi JASP. Esmalt arvutasin programmis välja kõikide andmete kirjeldava statistika ning kontrollisin ka nende normaaljaotuslikkust, et hiljem määrata erinevateks analüüsideks kas parameetrilised või mitteparameetrilised analüüsimeetodid. Soo ning haridustasemega seotud erinevuste tuvastamiseks neurootilisust mõõtvatele väidetele antud hinnangutes kasutasin Welchi t-testi ning vanuse seoste tuvastamiseks leidsin korrelatsioonid Pearsoni r korrelatsioonikoefitsiendiga.

Eetika

Luba uuringu „Sotsiaalsed ootused isiksuseomaduste ja tunnete suhtes: seosed subjektiivse heaoluga“ läbiviimiseks on antud Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komitee poolt otsusega 362/T-16.

Uuringus osalemine oli kõigi jaoks täiesti vabatahtlik ning küsimustiku täitmise ajal oli osalemisest võimalik iga hetk loobuda. Enne küsimustike täitmist esitati uuritavale informeerimise ja teadliku nõusoleku vorm, kus informeeriti andmete kogumise eesmärgist ning üldisest sisust ning vaid nõusoleku kinnitamisel oli võimalik edasi liikuda küsimustike täitmise juurde.

Tulemused

Selleks, et välja selgitada, mil määral hinnatakse neurootilisusega seotud nüansse sotsiaalselt soovitavaks või mittesoovitavaks, viisin läbi neurootilisust mõõtvatele väidetele antud hinnangute kirjeldavate statistikute analüüsi ning need tulemused on leitavad tabelis 1. Sotsiaalselt kõige soovitamaks hinnati väiteid „muretsen tervise pärast“ ($M = 4,9$, $SD = 1,2$), „muretsen oma välimuse pärast“ ($M = 3,7$, $SD = 1,4$) ning „tunnen sageli piinlikkust“ ($M = 3,6$, $SD=1,3$). Kõige vähem sotsiaalselt soovitamaks hinnati väiteid „ei tunne heameelt teise õnnestumistest“ ($M = 1,8$, $SD = 0,9$), „pingelistes olukordades ei jää rahulikuks“ ($M = 2,1$, $SD = 1,1$) ning „ei kohane uute olukordadega“ ($M = 2,1$, $SD = 1,1$).

Tabel 1

Neurootilisust mõõtvate väidete sotsiaalse soovitususe hinnangute kirjeldavad statistikud

Väite tähendus	Keskmine	Standardhälve	Miinumum	Maksimum
Vihastan kergesti.	2,3	1,3	1	7
Ei kohane uute olukordadega.	2,1	1,1	1	7
Annan kiusatustele järele.	2,8	1,1	1	5
Ei tunne heameelt teiste õnnestumistest.	1,8	0,9	1	4
Muretsen tervise pärast.	4,9	1,2	1	7
Ei suuda soove ja tahtmisi kontrollida.	2,3	1	1	6
Enamasti ei ole rahulik.	2,2	1	1	6
Meeleolu muutub tihti.	3,3	1,2	1	7

Tunnen, et elus puudub siht.	2,7	1,3	1	7
Hakkan kergesti nutma.	3,3	1,4	1	7
Tunnen tihti üksildust.	3,0	1,4	1	7
Pingelistes olukordades ei jää rahulikuks.	2,1	1,1	1	6
Tunnen tihti lootusetust.	2,4	1,1	1	6
Väldin inimeste ees sõna võtmist.	3,1	1,1	1	7
Olen tuleviku osas pessimistlik.	2,4	1,1	1	6
Teiste edukus häirib.	2,3	1,1	1	7
Olen tihti õnnetu.	2,6	1,2	1	7
Kardan paljusid asju.	2,7	1,2	1	7
Tunnen sageli piinlikkust.	3,6	1,3	1	7
Väldin muutusi.	3,0	0,9	1	6
Ei pea ennast terveks.	2,4	1,2	1	6
Satun kergesti stressi.	2,8	1,3	1	7
Mu tundeid on lihtne haavata.	3,1	1,4	1	7
Olen pidevalt mures.	2,9	1,3	1	7
Uued olukorrad tekitavad ärevust.	3,2	1,3	1	7
Olen tihti rahutu.	2,9	1,1	1	6
Muretsen tihti.	3,4	1,3	1	7
Häirib, kui minu kulul nalja tehakse.	3,2	1,4	1	7
Muretsen oma välimuse pärast.	3,7	1,4	1	7
Mul on madal enesehinnang.	2,5	1,4	1	7
Süütunne vaevab tihti.	2,7	1,2	1	7
Muretsen teiste arvamuse pärast.	3,2	1,2	1	7

Vajan kinnitust, et kõik on korras.	3,3	1,2	1	7
Kardan üksi jätmist.	2,9	1,3	1	7
Tunnen, et teised ei mõista mind.	3,2	1,1	1	7

Welchi t-testi kasutades selgitasin välja naiste ($N = 102$) ja meeste ($N = 18$) vahelised erinevused neurootilisust mõõtvate väidete sotsiaalse soovitususe hinnangutes. Väite „hakkan kergesti nutma“ löikes olid meeste ($M = 2,7$, $SD = 0,9$) hinnangud madalamad (s.t. sotsiaalselt vähem soovitatavad) kui naiste ($M = 3,4$, $SD = 1,5$) hinnangud, $t(36) = -2,49$, $p = 0,017$, $d = -0,52$. Väite „tunnen tihti lootusetust“ löikes olid samuti meeste ($M = 2,1$, $SD = 0,6$) hinnangud madalamad kui naiste ($M = 2,5$, $SD = 1,2$) hinnangud, $t(40) = -2,1$, $p = 0,043$, $d = -0,42$. Väite „häirib, kui minu kulul nalja tehakse“ hinnangud olid meestel ($M = 2,5$, $SD = 0,9$) madalamad kui naistel ($M = 3,3$, $SD = 1,5$), $t(38) = -3,22$, $p = 0,003$, $d = -0,67$.

Viisin läbi korrelatsioonanalüüsi (Pearsoni r) neurootilisust mõõtvate väidete sotsiaalse soovitususe hinnangute ja vanusega. Lähtudes olulisusnivoost $p < 0,05$, siis võib statistiliselt olulisi seoseid vanusega näha vaid ühe neurootilisust mõõtvava väite („tunnen sageli piinlikkust“) hinnangutega ning antud väite hinnangute ja vanuse vahel on positiivne korrelatsioon ($r = 0,24$, $p = 0,008$) – vanemad inimesed hindasid väidet sotsiaalselt soovitamaks kui nooremad inimesed.

Welchi t-testi kasutades selgitasin välja, kas esineb erinevuseid neurootilisust mõõtvatele väidetele antud hinnangutes haridustaseme löikes (Tabel 2). Omavahel võrreldi kahte haridustaseme gruppi, kuhu alla kuulus valdav osa uuritavatest – kõrghariduse omandanud inimesed ($N = 41$) ja keskhariduse omandanud inimesed ($N = 79$). Kõrghariduse omandanud inimesed hindasid väidet „vihastan kergesti“ sotsiaalselt soovitamaks ($M = 2,7$, $SD = 1,6$) kui seda tegid keskhariduse omandanud inimesed ($M = 2,2$, $SD = 1,1$), $t(62) = 2,01$, $p = 0,049$, $d = 0,41$. Samuti hindasid kõrghariduse omandanud inimesed väidet „ei tunne heameelt teiste õnnestumistest“ kõrgemalt ($M = 2,2$, $SD = 0,9$) kui keskhariduse omandanud inimesed ($M = 1,6$, $SD = 0,8$), $t(72) = 4,1$, $p < 0,001$, $d = 0,8$. Kõrghariduse omandanud inimesed hindasid väidet „tunnen sageli piinlikkust“ kõrgemalt ($M = 4$, $SD = 1,3$) kui keskhariduse omandanud inimesed ($M = 3,4$, $SD = 1,2$), $t(76) = 2,7$, $p = 0,01$, $d = 0,52$. Kõrghariduse omandanud inimesed hindasid ka väidet „olen tihti rahu“ sotsiaalselt soovitamaks ($M = 3,2$, $SD = 1,1$) kui keskhariduse omandanud inimesed ($M = 2,7$, $SD = 1,0$), $t(74) = 2,4$, $p = 0,02$, $d = 0,5$. Kõrghariduse omandanud inimesed hindasid väidet „vajan

kinnitust, et kõik on korras“ sotsiaalselt soovitamaks ($M = 3,7$, $SD = 1,3$) kui seda tegid keskhariduse omandanud inimesed ($M = 3,1$, $SD = 1,1$), $t(75) = 2,6$, $p = 0,01$, $d = 0,51$.

Keskhariduse omandanud inimesed hindasid väidet „hakkan kergesti nutma“ sotsiaalselt soovitamaks ($M = 3,5$, $SD = 1,5$) kui kõrghariduse omandanud inimesed ($M = 2,9$, $SD = 1,3$), $t(93) = -2,1$, $p = 0,03$, $d = -0,4$.

Tabel 2

Haridustasemest tulenevad erinevused neurootilisust mõõtvate väidete sotsiaalse soovitavuse hinnangutes

Väite tähendus	Keskharidus		Kõrgharidus		<i>T</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
Vihastan kergesti.	2,2	1,1	2,7	1,6	2,01	62,3	0,049	0,41
Ei kohane uute olukordadega.	2	1,3	2,1	0,8	0,38	113,2	0,703	0,07
Annan kiusatustele järele.	2,7	1,2	3	1	1,6	98,2	0,113	0,3
Ei tunne heameelt teiste õnnestumistest.	1,6	0,8	2,2	0,9	4,09	71,7	< 0,001	0,8
Muretsen tervise pärast.	4,8	1,2	5	1,2	0,77	85,5	0,442	0,15
Ei suuda soove ja tahtmisi kontrollida.	2,3	1,1	2,4	0,8	0,71	102,3	0,479	0,13
Enamasti ei ole rahulik.	2,2	0,9	2,3	1	0,8	75,5	0,428	0,16
Meeleolu muutub tihti.	3,4	1,3	3,2	1,1	-0,68	94	0,500	-0,13
Tunnen, et elus puudub siht.	2,7	1,4	2,5	1,3	-0,97	86	0,334	-0,19

Hakkan kergesti nutma.	3,5	1,5	2,9	1,3	-2,15	93	0,034	-0,4
Tunnen tihti üksildust.	3	1,5	2,9	1,2	-0,60	97,7	0,548	-0,11
Pingelistes olukordades ei jää rahulikuks.	2	1,2	2,2	1	1,3	94,5	0,197	0,24
Tunnen tihti lootusetust.	2,4	1,2	2,3	1	-0,37	90,5	0,710	-0,07
Väldin inimeste ees sõna võtmist.	3	1,1	3,2	1	0,79	91,5	0,431	0,15
Olen tuleviku osas pessimistlik.	2,3	1,1	2,5	1,2	0,95	77,3	0,347	0,18
Teiste edukus häirib.	2,2	1	2,5	1,1	1,52	78,1	0,133	0,29
Olen tihti õnnetu.	2,6	1,3	2,6	1,2	0,17	87,5	0,864	0,03
Kardan paljusid asju.	2,7	1,3	2,8	1	0,1	99,4	0,921	0,02
Tunnen sageli piinlikkust.	3,4	1,2	4	1,3	2,67	76,2	0,009	0,52
Väldin muutusi.	3	0,9	2,9	0,9	-0,71	86,2	0,480	-0,14
Ei pea ennast terveks.	2,2	1,2	2,7	1,2	1,94	82,1	0,056	0,37
Satun kergesti stressi.	2,7	1,3	3	1,3	1,23	81,6	0,224	0,24
Mu tundeid on lihtne haavata.	2,9	1,3	3,4	1,4	1,95	74,8	0,055	0,38
Olen pidevalt mures.	2,7	1,2	3,2	1,4	1,81	69,5	0,075	0,36
Uued olukorrad	3,2	1,3	3,2	1,1	-0,03	92,7	0,978	-0,01

tekitavad ärevust.									
Olen tihti rahutu.	2,7	1	3,2	1,1	2,36	74	0,021	0,46	
Muretsen tihti.	3,4	1,3	3,6	1,3	0,91	82,6	0,363	0,18	
Häirib, kui minu kulul nalja tehakse.	3	1,4	3,5	1,4	1,86	83,5	0,067	0,36	
Muretsen oma välimuse pärast.	3,7	1,4	3,6	1,5	-0,27	76,1	0,787	-0,05	
Mul on madal enesehinnang.	2,4	1,5	2,7	1,3	1,09	88,5	0,277	0,21	
Süütunne vaevab tihti.	2,7	1,2	2,7	1,2	-0,07	84,9	0,947	-0,01	
Muretsen teiste arvamuse pärast.	3,1	1,3	3,3	1,2	1,12	82,9	0,264	0,22	
Vajan kinnitust, et kõik on korras.	3,1	1,1	3,7	1,3	2,59	74,6	0,012	0,51	
Kardan üksi jätmist.	2,9	1,3	2,8	1,3	-0,39	81,5	0,698	-0,08	
Tunnen, et teised ei mõista mind.	3,1	1	3,3	1,2	0,72	72,7	0,475	0,14	

Märkused. M = keskmine; SD = standardhälve; t = t-statistik; df = vabadusastmed; p = statistilise olulisuse nivoo; d = efekti suurus (Coheni d).

Neurootilisust mõõtvatele väidetele antud sotsiaalse soovitavuse hinnangute seost hindaja enda kogetavate positiivsete ja negatiivsete emotsioonide sageduse ja intensiivsusega hindasin korrelatsioonanalüüsi (Pearsoni r) teel (Tabel 3). Negatiivsete emotsioonide esinemise sagedusega esinesid kõige tugevamad statistiliselt olulised positiivsed korrelatsioonid järgmiste väidete hinnangutega: „pingelistes olukordades ei jää rahulikuks“ ($r = 0,31, p < 0,001$), „olen tuleviku osas pessimistlik“ ($r = 0,28, p < 0,01$), „ei kohane uute

olukordadega“ ($r = 0,25, p < 0,05$), „tunnen tihti lootusetust“ ($r = 0,25, p < 0,05$) ja „kardan üksi jätmist“ ($r = 0,24, p < 0,05$). Positiivsete emotsioonide sageduse ja neurootilisust mõõtvate väidete hinnangute vahel statistiliselt olulisi seoseid ei esinenud.

Negatiivsete emotsioonide kogemise intensiivsuse ja neurootilisust mõõtvate väidete hinnangute vahel esines statistiliselt olulisi positiivseid korrelatsioone järgnevate väidete hinnangutega: „mul on madal enesehinnang“ ($r = 0,26, p < 0,05$), „satun kergesti stressi“ ($r = 0,23, p < 0,05$), „pingelistes olukordades ei jää rahulikuks“ ($r = 0,22, p < 0,05$), „tunnen tihti lootusetust“ ($r = 0,22, p < 0,05$) ja „olen tuleviku osas pessimistlik“ ($r = 0,21, p < 0,05$). Positiivsete emotsioonide kogemise intensiivsusel ilmnes ühe neurootilisust mõõtva väite („pingelistes olukordades ei jää rahulikuks“) hinnanguga negatiivne korrelatsioon ($r = -0,21, p < 0,05$).

Tabel 3

Neurootilisust mõõtvatele väidetele antud sotsiaalse soovitususe hinnangute korrelatsioon (Pearsoni r) hindaja enda kogetavate positiivsete ja negatiivsete emotsioonide sageduse ja intensiivsusega

Väite tähendus	NE sagedus	PE sagedus	NE intensiivsus	PE intensiivsus
Vihastan kergesti.	0,04	0,03	0,16	0,11
Ei kohane uute olukordadega.	0,25*	-0,08	0,17	-0,11
Annan kiusatustele järele.	0,16	0,02	0,06	-0,02
Ei tunne heameelt teiste õnnestumistest.	-0,05	0,09	-0,15	0,02
Muretsen tervise pärast.	-0,01	0,12	-0,03	0,13
Ei suuda soove ja tahtmisi kontrollida.	0,07	0,03	0,03	0,03
Enamasti ei ole rahulik.	-0,13	0,03	-0,08	-0,02
Meeleolu muutub tihti.	0,17	0,01	0,21*	0,06
Tunnen, et elus puudub siht.	0,12	-0,10	0,11	-0,06

Hakkan kergesti nutma.	0,03	0,10	0,09	0,02
Tunnen tihti üksildust.	0,21*	-0,09	0,21*	-0,11
Pingelistes olukordades ei jää rahulikuks.	0,31***	-0,17	0,22*	-0,21*
Tunnen tihti lootusetust.	0,25*	-0,08	0,22*	-0,05
Väldin inimeste ees sõna võtmist.	0,10	-0,04	0,11	-0,07
Olen tuleviku osas pessimistlik.	0,28**	-0,14	0,21*	-0,14
Teiste edukus häirib.	0,07	-0,05	-0,07	-0,13
Olen tihti õnnetu.	0,19*	-0,07	0,18	-0,09
Kardan paljusid asju.	0,08	0,01	0,04	-0,04
Tunnen sageli piinlikkust.	-0,01	-0,06	0,02	-0,07
Väldin muutusi.	0,03	-0,04	-0,12	-0,08
Ei pea ennast terveks.	0,12	-0,08	0,06	-0,15
Satun kergesti stressi.	0,23*	-0,09	0,23*	-0,09
Mu tundeid on lihtne haavata.	0,20*	-0,00	0,18	-0,05
Olen pidevalt mures.	0,22*	-0,14	0,17	-0,16
Uued olukorrad tekitavad ärevust.	0,21*	-0,01	0,14	-0,06
Olen tihti rahutu.	0,10	-0,01	0,05	0,04
Muretsen tihti.	0,08	-0,07	0,08	-0,08
Häirib, kui minu kulul nalja tehakse.	0,12	-0,01	0,12	-0,12
Muretsen oma välimuse pärast.	0,12	-0,03	0,08	0,02
Mul on madal enesehinnang.	0,23*	-0,16	0,26*	-0,15

Süütunne vaevab tihti.	0,19*	-0,07	0,14	-0,13
Muretsen teiste arvamuse pärast.	0,07	-0,03	0,12	0,01
Vajan kinnitust, et kõik on korras.	0,16	-0,09	0,16	-0,08
Kardan üksi jätmist.	0,24*	-0,06	0,13	-0,01
Tunnen, et teised ei mõista mind.	0,12	0,01	0,13	0,05

Märkused. NE=negatiivsed emotsioonid; PE=positiivsed emotsioonid; *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Arutelu

Antud uurimistöö peamiseks eesmärgiks oli uurida neurootilisusega seotud nüansside tajumist sotsiaalselt soovitava või mittesooovitavana ning uurida selle korrelaate. Eesmärkidest tulenevalt püstitasin kolm uurimisküsimust, mis uurisid neurootilisuse nüanssidele antud sotsiaalse soovitususe hinnangute seoseid inimeste emotsioonide kogemise sageduse ja intensiivsusega ning sotsiaaldemograafilise taustaga. Esitatud küsimuste vastuste üle arutlen järgnevatel lõikudel.

Esimese uurimisküsimuse raames analüüsisin, mil määral hinnatakse neurootilisusega seotud nüansse sotsiaalselt soovitavaks või mittesooovitavaks. Sotsiaalse soovitususe hinnanguid analüüsi skaalal 1 kuni 7, kus 4 tähistas neutraalset hinnangut. Kõik peale ühe neurootilisust mõõtvat väidet said keskmiseks hinnanguks skoori alla nelja, ehk neid hinnati keskmisest vähem sotsiaalselt soovitavaks. Siinkohal võib järeldada, et neurootilisusega seotud nüansse hinnatakse sotsiaalselt üsna mittesooovitavaks. Varasemad uuringud on leidnud, et vaimsed häired, mis on tugevalt seotud neurootilisusega, on maailmas suuresti stigmatiseeritud (Alonso et al., 2008; Seeman et al., 2016). Võib märkida, et ühiskonnas ei ole selles osas viimaste aastate jooksul eriti suuri muutuseid toimunud ning nende uurimuste tulemused on kooskõlas antud uurimistöö tulemustega. Ainus väide, mis sai keskmisest kõrgema hinnangu ning mida hinnati sotsiaalselt pigem soovitavaks, oli „muretsen tervise pärast“. Võib spekuloida, et see väide sai kõrgemad hinnangud kui teised neurootilisust hindavad väited, kuna lisaks neurootilisusele võib tervise pärast muretsemine viidata samal

ajal ka endast hoolimisele. Kui inimesed andsid väitele hinnangu läbi selle vaatenurga, on mõistetav, et selle keskmised hinnangud olid kõrgemad kui teistel väidetel, kuna antud väitega ei käinud kaasas otsest negatiivset kuvandit, mis selle sotsiaalselt niivõrd mittesoovitavaks muuta võiks.

Teise uurimisküsimuse raames analüüsisin, mil määral need sotsiaalse soovitususe hinnangud (ehk hoiakud neurootilisuse suhtes) on seotud hindaja sotsiaaldemograafilise taustaga (sugu, vanus, haridustase). Kui räägime tulemustest sugude lõikes, siis seal, kus ilmnasid statistiliselt olulised erinevused, oli tendents alati selles suunas, et naised hindasid antud neurootilisuse nüansse võrreldes meestega rohkem sotsiaalselt soovitavaks. Nende tulemuste põhjal võib väita, et esineb mõningaid seoseid sotsiaalse soovitususe hinnangute ja hindaja soo vahel ning täpsemalt, et mehed kalduvad neurootilisust mõõtvaid väiteid sotsiaalselt vähem soovitavamaks hindama kui naised. Timmers ja kaasautorite (1998) uuringus leiti, et naised väljendavad enda negatiivseid emotsioone avameelsemalt kui mehed, seega see võib selgitada, miks naised hindasid neurootilisust mõõtvaid väiteid sotsiaalselt soovitavamaks kui mehed – kui isiklikult väljendatakse taolisi emotsioone vabamalt, siis ei pruugita vaadata ka teiste suhtes viltu, kui nemad enda emotsioone samal moel väljendavad ning hinnatakse seda sotsiaalselt soovitavamaks.

Vanuse lõikes esines vaid üks statistiliselt oluline seos, kus vanuse tõustes hinnati väidet „tunnen sageli piinlikkust“ rohkem sotsiaalselt soovitavaks. Kuna ülejäänud väidetega statistiliselt olulisi seoseid ei esinenud, võib väita, et vanus pigem ei kalluta inimesi kindlal viisil neurootilisuse nüansse hindama, kuna vanuse lõikes olid antud hinnangud suuresti sarnased. Varasemates uuringutes on leitud, et nooremad inimesed on sotsiaalselt rohkem tolerantsemad kui vanemad inimesed (Janmaat & Keating, 2019; Ma'mur & Rahmat, 2022), kuid käesoleva uuringu tulemustes taoline trend ei väljendu – nooremad inimesed ei ole neurootilisusele viitavate omaduste suhtes soosivamad kui vanemad inimesed. Siiski tuleb silmas pidada, et valim ei olnud vanuse lõikes tasakaalus ning koosnes suuresti noorematest inimestest, seega kindlaid järeldusi ei ole võimalik hetkel veel teha. Kunzmanni ja Thomase (2014) uuringus leiti, et nii noored kui ka vanemad inimesed kogevad kurbasid emotsioone üsna sarnase sageduse ja intensiivsusega – selle uuringu tulemused võivad kaudselt seletada käesoleva uurimistöö tulemusi. Kui mingisuguseid emotsioone kogetakse isiklikult, näiteks kurbasid emotsioone, siis võiks mõelda, et ei hinnata seda ka siis niivõrd sotsiaalselt ebasoovitavaks, kui teised samal moel seda emotsiooni kogevad. Kui eeldada, et emotsioonide sagedus ja intensiivsus vanuse lõikes eriti ei erine, siis oleks siinkohal ka

mõneti loogiline järeldada, et ka hinnangud taolise emotsiooni osas on sarnased – nagu näitavad ka käesoleva uurimistöö tulemused.

Haridustaseme lõikes esines statistiliselt olulisi seoseid kuus ning viite neist neurootilisust mõõtvat väidet hindasid kõrghariduse omandanud inimesed sotsiaalselt soovitavamaks kui keskhariduse omandanud inimesed. Siinkohal võiks väita, et kõrghariduse omandanud inimesed hindavad mõneti neurootilisuse nüansse sotsiaalselt soovitavamaks kui seda teevad keskhariduse omandanud inimesed, kuid valimi ebahütlase jaotuse tõttu ei ole võimalik selle uuringu raames kindlaid järeldusi teha võimalik. Siiski, kui kõrgema haridustasemega inimestel on Brooksi ja Weberi (2022) uuringu kohaselt suurem sotsiaalne tolerantsus, siis siinkohal võiks spekuloida, et sellel on ka seos erinevate iseloomuomaduste suurema aktsepteerimisega, mis võiks seletada kõrghariduse omandanud isikute sotsiaalselt soovitavamaid hinnanguid.

Kolmanda uurimisküsimuse raames analüüsisin, mil määral on sotsiaalse soovitavuse hinnangud (ehk hoiakud neurootilisuse suhtes) seotud hindaja enda poolt kogetavate positiivsete ja negatiivsete emotsioonide sageduse ja intensiivsusega. Positiivsete emotsioonide kogemise sagedusega olulisi seoseid ei esinenud ning intensiivsusega esines üks negatiivne statistiliselt oluline seos väitega „pingelistes olukordades ei jää rahulikuks“, kus positiivseid emotsioone intensiivsemalt kogevad inimesed hindasid antud väidet sotsiaalselt vähem soovitavamaks. Negatiivsete emotsioonide kogemise sagedusega esines statistiliselt olulisi seosed 12 neurootilisust mõõtvat väitega 35-st, ehk umbes kolmandikuga, ning nende emotsioonide kogemise intensiivsusega 7 väitega 35-st, kusjuures sageduse ja intensiivsuse statistiliselt olulised tulemused alati ei kattunud – kuue neurootilisuse väite sotsiaalse soovitavuse hinnangud näitasid statistiliselt olulist seost nii negatiivsete emotsioonide kogemise sageduse kui ka intensiivsusega. Väitega „meeleolu muutub tihti“ raames negatiivsete emotsioonide kogemise sagedus statistiliselt olulist rolli ei mänginud, kuid intensiivsus küll, mis on huvitav, kuna väide ise vihjab sagedusele. Kõige tugevam seos negatiivse emotsiooni kogemise sageduse ja intensiivsusega esines väitega „pingelistes olukordades ei jää rahulikuks“. Nende tulemuste põhjal võiks väita, et mida sagedamini ja intensiivsemalt inimene ise negatiivseid emotsioone kogeb, seda sotsiaalselt soovitavamaks võib ta hinnata neurootilisuse nüansse. Neid tulemusi võib seostada ka varasemate uuringutega, kus leiti, et neurootilisemad inimesed kalduvad vähemal määral sotsiaalselt soovitavalt vastama (Kaynak, 2018; Riketta, 2004). Nimelt, kui neurootilisemad inimesed hindavad vähem sotsiaalselt soovitavaid väiteid sotsiaalselt soovitavamaks kui seda teevad emotsionaalselt stabiilsemad inimesed, siis võib siin kindlasti näha ka selle seost väiksema

sotsiaalselt soovitava vastamiskaldega. Põhjuseid võib siinkohal olla mitmeid, miks sellised seosed esinevad – üks neist võib olla näiteks see, et inimesed, kes ise rohkem negatiivseid emotsioone kogevad, ei pea taoliste emotsioonide kogemist niivõrd tabuks. Võiks mõelda, et ka seetõttu hinnati vastavaid väiteid sotsiaalselt soovitamaks, kuna kui negatiivseid emotsioone ei kardeta kogeda ja väljendada, ei ole põhjust neil ka enda vastuseid kallutada sotsiaalselt soovitaval moel. Edaspidi oleks huvitav uurida ka seda, miks ei esinenud statistiliselt olulisi seoseid kõikide väidetega – mis põhjusel kogetakse teatud neurootilisuse nüansse sagedamini või intensiivsemalt kui teisi, kuna käesolevas uurimuses selles lõikes süstemaatilisi seoseid ei esinenud. Võib spekuloida, et erinevused tulenevad isiksuse individuaalsetest erinevustest või näiteks sotsiaalsest soovitavusest tulenevast vastamiskaldest, kuid hetkel on seda võimalik vaid oletada ning täpsemaid seoseid on võimalik leida tulevastes uuringutes.

Kui rääkida uurimistöö piirangutest, siis koonduvad need suuresti valimile. Üks põhilisi piiranguid antud töö juures on sugude jaotumine – peamiselt koosnes valim siiski naistest ning on tõenäoline, et valimi korral, kus mehi esineb rohkem, ei pruugi antud töös meestele toodud üldistused paika pidada. Teine, kuid mitte nii kaalukas probleem valimiga esineb haridustasemete jaotuses – valdav osa (70%) keskhariduse omandanud isikutest on hetkel kõrgharidust omandamas ning tegelikkuses võiks eeldada, et kõrgharidust omandamas ja selle juba omandanud isikute hinnangute vahel ei esine suurt lahknevust, kuid antud töös esines siiski kahe haridustaseme grupi vahel statistiliselt olulisi erinevusi. Kindlasti võiks hariduse ja neurootilisuse nüansside hinnangute vahelisi seoseid uurida hariduslikus mõttes paremini tasakaalus oleva valimiga. Käesolevad tulemused sel teemal kindlaid järeldusi teha ei võimalda. Kolmanda piiranguna võiks välja tuua ebaühtlase vanuse jaotumise valimis. Valim koosnes siiski pigem noorematest inimestest ning ka kõige vanem uuringus osaleja oli vaid 65-aastane, seega ei saa antud uurimistöö tulemusi üldistada väga hästi vanematele inimestele ning kui valimis oleks paremini esindatud ka vanem generatsioon, võib välja tulla ka uusi statistiliselt olulisi seoseid vanuse ja neurootilisuse nüanssidele antud hinnangutega.

Kuna antud uurimisteema on uudne, siis on edaspidi kahtlemata võimalik seda edasi uurida ja arendada. Põhiliselt oleks vajalik taolised uuringud läbi viia suurema ning vanuse, soo ja haridustaseme poolest esinduslikuma valimiga, et tulemusi kontrollida või täpsustada, kuna hetkel ei ole valimi piirangute tõttu võimalik paljudes aspektides kindlaid järeldusi teha. Eriti oluline oleks uuringud läbi viia soo poolest paremini jaotunud valimiga, kuna hetkel võiks öelda, et uuringu tulemused üldistuvad pigem vaid naistele, kuna meeste osakaal valimist oli tõesti väike.

. Käesolevas uuringus selgus, et neurootilisuse nüansse hinnatakse sotsiaalselt pigem mittesoovitavaks ning et osade neurootilisust mõõtvatele väidetele antud hinnangutel esineb statistiliselt olulisi seoseid isikute sotsiaaldemograafilise taustaga (peamiselt sugu ja haridustase). Siiski, teema uudsuse ning valimist tulenevate piirangute tõttu oleks kindlasti oluline antud teemat edasi uurida ja täpsustada antud uurimistöös leitud seoseid isikute sotsiaaldemograafilise taustaga.

Kasutatud kirjandus

- Alonso, J., Buron, A., Bruffaerts, R., He, Y., Posada-Villa, J., Lepine, J-P., Angermeyer, M. C., Levinson, D., de Girolamo, G., Tachimori, H., Mneimneh, Z. N., Medina-Mora, M. E., Ormel, J., Scott, K. M., Gureje, O., Haro, J. M., Gluzman, S., Lee, S., Vilagut, G., & Kessler, R. C. (2008). Association of perceived stigma and mood and anxiety disorders: results from the World Mental Health Surveys. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, *118*(4), 305–314. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2008.01241.x>
- Ausmees, L., Kandler, C., Realo, A., Allik, J., Borkenau, P., Hřebíčková, M., & Möttus, R. (2022). Age Differences in Personality Traits and Social Desirability: A Multi-Rater Multi-Sample Study. *Journal of Research in Personality*, 104245. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2022.104245>
- Bernardi, R. A. (2006). Associations between Hofstede's cultural constructs and social desirability response bias. *Journal of Business Ethics*, *65*(1), 43–53. <https://doi.org/10.1007/s10551-005-5353-0>
- Bernardi, R. A., & Guptill, S. T. (2007). Social desirability response bias, gender, and factors influencing organizational commitment: An international study. *Journal of Business Ethics*, *81*(4), 797–809. <https://doi.org/10.1007/s10551-007-9548-4>
- Brooks, C., & Weber, N. (2022). Liberalization, education, and rights and tolerance attitudes. *Social Science Research*, *101*, 102620. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2021.102620>
- Dejonckheere, E., Rhee, J., Baguma, P., Barry, O., Becker, M., Bilewicz, M., Castelain, T., Costantini, G., Dimdins, G., Espinosa, A., Finchilescu, G., Friese, M., Gastardo-Conaco, M. C., Gómez, Á., Gonzalez, R., Goto, N., Halama, P., Hurtado-Parrado, C., Jiga-Boy, G., ... Bastian, B. (In press). Perceiving societal pressure to be happy is linked to poor well-being, especially in happy nations. *Scientific Reports*. <http://nature.com/articles/s41598-021-04262-z>
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, *49*, 71-75.
- Fisher, R. J., & Katz, J. E. (2000). Social-desirability bias and the validity of self-reported values. *Psychology and Marketing*, *17*(2), 105–120. [https://doi.org/10.1002/\(sici\)1520-6793\(200002\)17:2<105::aid-mar3>3.0.co;2-9](https://doi.org/10.1002/(sici)1520-6793(200002)17:2<105::aid-mar3>3.0.co;2-9)
- Grimm, P. (2010). Social desirability bias. *Wiley International Encyclopedia of Marketing*. <https://doi.org/10.1002/9781444316568.wiem02057>

- Hebert, J. R., Clemow, L., Pbert, L., Ockene, I. S., & Ockene, J. K. (1995). Social desirability bias in dietary self-report may compromise the validity of dietary intake measures. *International Journal of Epidemiology*, 24(2), 389–398.
<https://doi.org/10.1093/ije/24.2.389>
- Hebert, J. R., Ma, Y., Clemow, L., Ockene, I. S., Saperia, G., Stanek, E. J., Merriam, P. A., & Ockene, J. K. (1997). Gender differences in social desirability and social approval bias in dietary self-report. *American Journal of Epidemiology*, 146(12), 1046–1055.
<https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.aje.a009233>
- Henry, S. & Möttus, R. (2021). The 100 Nuances of Personality: Development of a Comprehensive, Non-Redundant Personality Item Pool. <https://osf.io/86rab/>
- Hitchcott, P. K., Penna, M. P., & Fastame, M. C. (2020). Age trends in well-being and depressive symptoms: The role of social desirability. *Psychiatric Quarterly*, 91(2), 463–473. <https://doi.org/10.1007/s11126-020-09711-y>
- Janmaat, J. G., & Keating, A. (2017). Are Today's youth more tolerant? trends in tolerance among young people in Britain. *Ethnicities*, 19(1), 44–65.
<https://doi.org/10.1177/1468796817723682>
- Kaynak, H. (2018). Relations Among Emotional Mood State, Personality Dimensions and Social Desirability in Older Adults. *The Turkish Journal of Geriatrics*, 21(4).
<https://doi.org/10.31086/tjgeri.2018.67>
- Kim, S. H., & Kim, S. (2015). Social desirability bias in measuring public service motivation. *International Public Management Journal*, 19(3), 293–319.
<https://doi.org/10.1080/10967494.2015.1021497>
- Kunzmann, U., & Thomas, S. (2014). Multidirectional age differences in anger and sadness. *Psychology and Aging*, 29(1), 16–27. <https://doi.org/10.1037/a0035751>
- Ma'mur, F. F., & Rahmat, R. (2022). The national tolerance of Z generation. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*.
<https://doi.org/10.2991/assehr.k.220108.025>
- Paulhus, D. L. (1984). Two-component models of socially desirable responding. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(3), 598–609. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.46.3.598>
- Riketta, M. (2004). Does Social Desirability Inflate the Correlation between Self-Esteem and Anxiety? *Psychological Reports*, 94(3_suppl), 1232–1234.
<https://doi.org/10.2466/pr0.94.3c.1232-1234>

- Rüsch, N., Angermeyer, M. C., & Corrigan, P. W. (2005). Mental illness stigma: Concepts, consequences, and initiatives to reduce stigma. *European Psychiatry, 20*(8), 529–539. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2005.04.004>
- Saarpuu, K. (2017, January 17). Kampaania „Mul on kõik Ok!“ julgustab noori oma muredest rääkima. *Järva Teataja*. Viimati külastatud 1. mai 2022, leheküljel <https://jarvateataja.postimees.ee/3981997/kampaania-mul-on-koik-ok-julgustab-noori-oma-muredest-raakima>.
- Saarpuu, K. (2018, December 6). “Pole hullu” kampaania: iga neljas meist kogeb elus vaimse tervise häiret. *Järva Teataja*. Viimati külastatud 1. mai 2022, leheküljel <https://jarvateataja.postimees.ee/6469772/pole-hullu-kampaania-iga-neljas-meist-kogeb-elus-vaimse-tervise-hairet>.
- Saarpuu, K. (2020, September 10). 15 Minutit tähelepanu lähikondsele aitab parema vaimse terviseni. *Järva Teataja*. Viimati külastatud 1. mai 2022, leheküljel <https://jarvateataja.postimees.ee/7059299/15-minutit-tahelepanu-lahikondsele-aitab-parema-vaimse-terviseni>.
- Seeman, N., Tang, S., Brown, A. D., & Ing, A. (2016). World survey of mental illness stigma. *Journal of Affective Disorders, 190*, 115–121. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2015.10.011>
- Soto, C. J. (2018). Big Five personality traits. In M. H. Bornstein, M. E. Arterberry, K. L. Fingerman, & J. E. Lansford (Eds.), *The SAGE encyclopedia of lifespan human development* (pp. 240-241). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Timmers, M., Fischer, A. H., & Manstead, A. S. (1998). Gender differences in motives for regulating emotions. *Personality and Social Psychology Bulletin, 24*(9), 974–985. <https://doi.org/10.1177/0146167298249005>

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Maarja-Liisa Nõmmik